

١٠٢٨٠٦

١٧٧٧ / ١٧ / ١٧

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی

پایان نامه ی دوره ی کارشناسی ارشد رشته ی فلسفه و کلام اسلامی

آثار اصالت وجود در فلسفه ملا صدرا

فریبا حسین شیرازی

استاد راهنما

جناب آقای دکتر نصری

استاد مشاور

جناب آقای دکتر نکیانی

تیر ۱۳۸۶

۱۰۴۸۵۶

کتابخانه مرکزی
دانشگاه علامه طباطبائی

۱۳۸۶ / ۳ / ۱۱

فرم گرده آوری اطلاعات پایان نامه ها

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی

	عنوان: آثار اصالت وجود در فلسفه ی ملاصدرا
	نویسنده / محقق: فریبا حسین شیرازی
	مترجم: -----
استاد راهنما: جناب آقای دکتر نصری	استاد مشاور / استاد داور: جناب آقای دکتر ذکیانی
کتابنامه: دارد	واژه نامه: ندارد
نوع پایان نامه:	☒ بنیادی ☐ توسعه ای ☐ کاربردی
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	سال تحصیلی: ۸۶ - ۱۳۸۵
محل تحصیل: تهران	نام دانشگاه: علامه طباطبائی دانشکده: ادبیات و زبانهای خارجی
تعداد صفحات: ۱۶۰ صفحه	گروه آموزشی: فلسفه
کلید واژه ها به زبان فارسی:	۱- وجود ۲- ماهیت ۳- اصالت
کلید واژه ها به زبان انگلیسی:	1-Existence 2- Quiddity 3-Originality

۱۳۸۷ / ۳ / ۱۱

Handwritten signature

چکیده

الف. موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف):

اصالت وجود، اصلی ترین رکن فلسفه ی صدرایی است و ملاصدرا با طرح این اصل. علاوه بر آن که توانست نوآوریهای فراوانی در فلسفه داشته باشد، بسیاری از معضلات و غموض فلسفی را نیز حل و فصل نمود از سوی دیگر، تاثیر اصالت وجود به اندازه ای است که زمینه ی تامل و تفکر و کار بیشتر را در فلسفه ی صدرایی میسر ساخته است.

ب. مبانی نظری شامل مرور مختصری از منابع، چارچوب نظری و پرسشها و فرضیه ها:

آثار ملاصدرا مانند (اسفار، مشاعر، ...)، شهید مطهری، علامه طباطبائی، استاد آشتیانی، دکتر حائری یزدی و همچنین نشریه خردنامه ی ملاصدرا و مجموعه ی مقالات همایش جهانی حکیم ملاصدرا

پ. روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم، روش تحقیق، جامعه مورد تحقیق، نمونه گیری و روشهای نمونه گیری، ابزار اندازه گیری، نحوه اجرای آن، شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده ها:

روش تحقیق و گردآوری اطلاعات در این نوشتار، کتابخانه ای و شیوه ی تجزیه و تحلیل داده ها، توصیفی و تحلیلی بوده است.

ت. یافته ها ی تحقیق:

اصالت وجود بر تمامی بخش های مختلف فلسفه ی صدرایی تاثیر داشته است و در چهار بخش عمده ی علت و معلول، حرکت جوهری، علم و خداشناسی می توان به بررسی این تاثیر پرداخت.

ث. نتیجه گیری و پیشنهادات:

با توجه به آنکه استقصاء و بررسی کامل تمام آثار و نتایج اصالت وجود در فلسفه ی صدرایی کاری به وسعت بررسی و تبیین و تفسیر تمامی این فلسفه را می طلبد و هم چنین با نظر به اینکه کارهای صورت گرفته در این زمینه پراکنده و بعضاً ناکافی است. پیشنهاد می گردد که تاثیر اصالت وجود در هر یک از بخش های فلسفه ی صدرایی، به صورت جداگانه نیز مورد بررسی قرار گیرد تا زمینه ی طرح جزئیات این تاثیر نیز، فراهم آید.

صحت اطلاعات مندرج در این فرم براساس محتوای پایان نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می نمایم.

نام استاد راهنما:

سمت علمی:

نام دانشکده:

رئیس کتابخانه:

۱	مقدمه
۲	- اهمیت موضوع
۳	- روش تحقیق
۴	- پیشینه ی مسئله
۶	- تصویری از پایان نامه
۱۱	فصل اول: تحلیل مفهومی
۱۲	۱-۱ بخش اول: وجود
۱۲	۱-۱-۱ حقیقت وجود
۱۲	۱-۱-۲ مفهوم وجود
۱۴	۱-۱-۳ اشتراک معنوی مفهوم وجود
۱۵	۱-۱-۴ تشکیک در مفهوم وجود
	۲-۱ بخش دوم: ماهیت
۱۸	۱-۲-۱ ماهیت
	۳-۱ بخش سوم: اصالت
۲۲	۱-۳-۱ اصالت
۲۳	۱-۳-۲ وجود اصیل است یا ماهیت؟
۲۳	۱-۳-۳ فرض اول: هر دو اعتباریند
۲۳	۱-۳-۴ فرض دوم: هر دو اصلیند
۲۶	۱-۳-۵ یا اصالت وجود یا اصالت ماهیت
۲۷	۱-۳-۶ فرض سوم: اصالت ماهیت
۲۸	۱-۳-۷ فرض چهارم: اصالت وجود

۲۸	۱-۳-۸ ادله ی اصالت و ماهیت
۲۹	۱-۳-۹ ادله ی اصالت وجود
۳۱	فصل دوم: احکام و شقوق اصالت وجود در حکمت متعالیه
۳۲	۱-۲ بخش اول: وجود در حکمت متعالیه
۳۲	۱-۱-۲ وجود در فلسفه ی پیش از صدرا
۳۳	۱-۲-۲ صدرا و مفهوم وجود
۳۵	۱-۳-۲ صدرا و حقیقت وجود
۳۷	۱-۴-۲ صدرا و موضوع فلسفه
۳۸	۱-۵-۲ اصالت هستی و وجود در فلسفه ی صدرا
۴۳	۲-۲ بخش دوم: برخی از فروع و شقوق اصالت وجود
۴۳	۱-۲-۲ مختصری از فروع اصالت وجود
۴۴	۲-۲-۲ تقدم ماهیت بر وجود، ذهنی است
۴۵	۳-۲-۲ وجود در حمل های ماهوی، حیثیت تقییدیه دارد
۴۵	۴-۲-۲ تشخیص به وجود است
۴۷	۵-۲-۲ نفس الامر در اصالت وجود
۴۸	۶-۲-۲ وجود کامل تر، سعادت بیشتر
۴۹	۷-۲-۲ تقدم بالحقیقه و بالحق
۵۰	فصل سوم: علت و معلول
۵۱	۱-۳ بخش اول: اصالت وجود و نظام علی و معلولی
۵۱	۱-۳-۱ اصالت وجود و مبحث علت و معلول
۵۱	۲-۳-۱ تعریف علت و معلول
۵۲	۳-۳-۱ اصالت وجود و نحوه ی ارتباط معلول با علت
۵۳	۴-۳-۱ مجعول از علت

۵۴	۳-۱-۵ تقسیم وجود به رابط و مستقل
۵۶	۳-۱-۶ اضافه ی اشراقی
۵۷	۳-۱-۷ بازگشت علیت به تجلی
۵۸	۳-۱-۸ مناط نیاز به علت
۵۹	۳-۱-۹ معلول در بقاء نیز نیازمند علت است
۵۹	۳-۲ بخش دوم: ضرورت و امکان
۶۰	۳-۲-۱ منشأ ضرورت و امکان
۶۰	۳-۲-۲ ضرورت ذاتی منطقی و فلسفی
۶۱	۳-۲-۳ تفاوت های ضرورت ذاتی فلسفی و منطقی
۶۲	۳-۲-۴ اصالت وجود و ضرورت و امکان
۶۵	۳-۲-۵ رفع یک شبهه
۶۶	۳-۳ بخش سوم: امکان فقری
۶۶	۳-۳-۱ اصالت وجود و امکان فقری
۶۶	۳-۳-۲ تاریخچه ی امکان فقری
۶۷	۳-۳-۳ مقایسه ی امکان ذاتی و امکان فقری
۶۸	۳-۳-۴ جایگاه امکان فقری
۷۰	۳-۴ بخش چهارم: وحدت در کثرت و کثرت در وحدت
۷۰	۳-۴-۱ اصالت وجود و وحدت در کثرت و کثرت در وحدت
۷۰	۳-۴-۲ اقسام تمایز در موجودات
۷۱	۳-۴-۳ قول به تباین کلی موجودات
۷۲	۳-۴-۴ قول به وحدت کامل
۷۲	۳-۴-۵ تشکیک در وجود یا ماهیت؟
۷۳	۳-۴-۶ وحدت در کثرت و کثرت در وحدت

۷۵	فصل چهارم: حرکت جوهری
۷۶	۴-۱ بخش اول: بحث حرکت در فلسفه
۷۶	۴-۱-۱ اصالت وجود و حرکت جوهری
۷۶	۴-۱-۲ سابقه ی بحث از حرکت
۷۷	۴-۱-۳ تعریف حرکت
۷۸	۴-۱-۴ قدما و حرکت جوهری
۸۰	۴-۲ بخش دوم: اصالت وجود و حرکت اشتدادی
۸۰	۴-۲-۱ اصالت وجود و نتایج حاصل از حرکت اشتدادی
۸۰	۴-۲-۲ نتیجه ی اول
۸۱	۴-۲-۳ نتیجه ی دوم
۸۲	۴-۲-۴ نتیجه ی سوم
۸۲	۴-۲-۵ لوازم نتایج حاصله
۸۲	۴-۲-۶ انقلاب در ذات جایز است
۸۳	۴-۲-۷ شیء در حال حرکت ماهیت بالفعل ندارد
۸۴	۴-۲-۸ جامعیت اصداد در حرکت
۸۵	۴-۳ بخش سوم: اصالت وجود و حرکت جوهری
۸۵	۴-۳-۱ ملاصدرا و حرکت
۸۵	۴-۳-۲ انواع وجود از نظر صدرا
۸۶	۴-۳-۳ جعل حرکت به جعل بسیط
۸۷	۴-۳-۴ ربط ثابت به متغیر
۸۷	۴-۳-۵ اصالت وجود و شبهه ی بقای موضوع
۸۸	۴-۳-۶ پاسخ ابتدایی به شبهه ی بقای موضوع
۸۸	۴-۳-۷ پاسخ نهایی به شبهه ی بقای موضوع

۹۰	۴-۳-۸ اصالت وجود و براهین حرکت جوهری
۹۲	۴-۴ بخش چهارم: اصالت وجود و نظام ماده و صورت ارسطویی
۹۲	۴-۴-۱ ترکیب اتحادی ماده و صورت
۹۳	۴-۴-۲ بیان شهید مطهری در ترکیب اتحادی ماده و صورت
۹۴	۴-۴-۳ نظریه ی علامه طباطبایی در باب ترکیب ماده و صورت
۹۵	۴-۴-۴ اصالت وجود و هیولای اولی
۹۵	۴-۴-۵ اصالت وجود و برهان قاعده ی هر حادثی مسبوق به قوه و ماده است
۹۷	۴-۴-۶ فصل اخیر، تمام حقیقت شیء را شامل می شود
۹۸	۴-۴-۷ عدول از کلیات خمس
۹۹	۴-۴-۸ تشکیک در ماهیت به تبع وجود
۱۰۰	۴-۴-۹ تفسیر جدید از تجدد امثال عرفا
۱۰۱	۴-۴-۱۰ اصالت وجود، حرکت جوهری و حدوث عالم
۱۰۳	۴-۵ بخش پنجم: نفس در اصالت وجود
۱۰۳	۴-۵-۱ اصالت وجود و نفس
۱۰۵	۴-۵-۲ النفس فی وحدتها کل القوی
۱۰۷	فصل پنجم: علم
۱۰۸	۵-۱ بخش اول: علم و حکمت متعالیه
۱۰۸	۵-۱-۱ تعریف علم
۱۰۹	۵-۱-۲ ملاصدرا و شناخت علم
۱۱۱	۵-۲ بخش دوم: وجود ذهنی
۱۱۱	۵-۲-۱ مسئله ی وجود ذهنی
۱۱۱	۵-۲-۲ صدررا و مسئله ی وجود ذهنی
۱۱۲	۵-۲-۳ تفسیر وجود ذهنی در استاد مطهری

۱۱۳	۴-۲-۵ ناسازگاری های نظریه ی وجود ذهنی با حکمت متعالیه
۱۱۶	۳-۵ بخش سوم: اقسام علم
۱۱۶	۱-۳-۵ اقسام علم و اصالت وجود
۱۱۶	۲-۳-۵ تفاوت های علم حضوری و حصولی
۱۱۷	۳-۳-۵ رابطه ی علم حصولی با علم حضوری
۱۱۸	۴-۳-۵ مسئله ی مطابقت و اصالت وجود
۱۱۹	۴-۵ بخش چهارم: اتحاد عقل و عاقل و معقول
۱۱۹	۱-۴-۵ پیشینه ی بحث اتحاد عاقل و معقول
۱۲۰	۲-۴-۵ نظر صدرا درباره ی نفس و مدرکاتش
۱۲۰	۳-۴-۵ اصالت وجود و اتحاد عاقل و معقول
۱۲۳	۵-۵ بخش پنجم: نظریه ی مثل
۱۲۳	۱-۵-۵ نظریه ی مثل افلاطونی از دیدگاه صدرا
۱۲۳	۲-۵-۵ شیخ اشراق و نظریه ی مثل
۱۲۴	۳-۵-۵ نظریه ی مثل و اصالت وجود
۱۲۵	۶-۵ بخش ششم: کلی طبیعی
۱۲۵	۱-۶-۵ مسئله ی کلیات در منظر اصالت وجود
۱۲۶	۲-۶-۵ نظر قائلین به اصالت وجود و کلی طبیعی
۱۲۷	۳-۶-۵ نظر منکرین وجود کلی طبیعی
۱۲۹	۷-۵ بخش هفتم: علم حق تعالی
۱۲۹	۱-۷-۵ مسئله ی علم حق تعالی در فلسفه ی اسلامی
۱۲۹	۲-۷-۵ اثبات علم تفصیلی در پرتو اصالت وجود
۱۳۱	۳-۷-۵ علم حق تعالی به مادیات

۱۳۴	فصل ششم: خداشناسی
۱۳۵	۶-۱ بخش اول: برهان صدیقین
۱۳۵	۶-۱-۱ خداشناسی و براهین فلسفی آن
۱۳۵	۶-۱-۲ برهان صدیقین ملاصدرا
۱۳۶	۶-۱-۳ برهان صدیقین با تقریب دکتر حائری
۱۳۷	۶-۱-۴ سلوک فکری صدرای در برهان صدیقین
۱۳۸	۶-۱-۵ خصوصیات برهان صدیقین
۱۳۹	۶-۲ بخش دوم: توحید
۱۳۹	۶-۲-۱ توحید ذاتی
۱۳۹	۶-۲-۲ توحید صفاتی
۱۴۰	۶-۲-۳ تقریر برهان توحید صفاتی بر اساس اصالت وجود
۱۴۱	۶-۲-۴ توحید افعالی
۱۴۱	۶-۲-۵ توحید افعالی و اصالت وجود
۱۴۲	۶-۲-۶ تفسیر «لا مؤثر فی الوجود الا الله» در اصالت وجود
۱۴۲	۶-۲-۷ بساطت ذات واجب
۱۴۳	۶-۲-۸ شبهه ی ابن کمونه
۱۴۳	۶-۲-۹ دفع شبهه در حکمت متعالیه
۱۴۴	۶-۳ بخش سوم: بسیط الحقیقه
۱۴۴	۶-۳-۱ قاعده ی بسیط الحقیقه
۱۴۴	۶-۳-۲ تاریخچه ی قاعده
۱۴۴	۶-۳-۳ برهان قاعده
۱۴۵	۶-۳-۴ بسیط الحقیقه و اصالت وجود
۱۴۸	۶-۳-۵ آثار قاعده ی بسیط الحقیقه در رابطه با اصالت وجود

۱۴۹ ۶-۴ بخش چهارم: خیر و شر

۱۴۹ ۶-۴-۱ مبحث خیر و شر و اصالت وجود

۱۵۰ فهرست ها

۱۵۱ - کتاب نامه

۱۵۵ - کتاب شناسی

مقدمه

شامل:

- اهمیت موضوع
- روش تحقیق
- پیشینه ی مسئله
- تصویری از پایان نامه

اهمیت موضوع

اصالت وجود، اصلی ترین و اساسی ترین رکن فلسفه ی صدرایی، از اهمیت خاص و ویژه ای در نظام فکری وی برخوردار است و شاید گزاف نباشد که بگوییم با طرح اصالت وجود و مبنا قرار دادن آن، صدرا فلسفه ی خود را از دیگر فلاسفه ی ممتاز پیش از خود - هم چون ابن سینا و شیخ اشراق - متمایز ساخت، به طوری که اگر اصالت وجود را از آن برگیریم، دیگر ساختار فلسفی خاص و منسجمی که بتوان آن را مشخصاً فلسفه ی صدرایی نامید نخواهیم یافت.

از دیگر سو، صدرا با طرح این اصل، بسیاری از معضلات و غموض فلسفه را در زمان خویش، حل نموده تا حدی که به ندرت بتوان در میان نوآوری های صدرا موردی را یافت که متأثر از اصالت وجود نباشد.

هم چنین باید توجه داشت، یکی از عللی که موجب می گردد پس از گذشت بیش از ۴۰۰ سال هنوز هم فلسفه ی صدرایی در بسیاری از موارد، نو و تازه بنماید، آن است که اصالت وجود، علاوه بر فراهم آوردن زمینه ی تأمل، تفکر و کار بیشتر در این فلسفه، قابلیت تفسیر و تبیین بسیاری از یافته های جدید علمی را نیز فراهم آورده است.^۱

دست آخر آن که، درست است که صدرا مبتکر این طرح بود، اما تأثیری که اصالت وجود در تفکر فیلسوف مسلمان می تواند داشته باشد آن چنان وسیع و گسترده است که حتی شاید خود صدرا نیز با فرصت کوتاهی که داشت نتوانست به طور کامل زوایای آشکار و پنهان آن را به تصویر کشد.

۱. به عنوان نمونه مقاله ی آقای مهدی دهباشی با عنوان «شبکه ی سیستمی هستی شناسی ملاصدرا و بازتاب آن در فیزیک جدید» را بنگرید.

لذا شایسته است که فلاسفه ی مسلمان در پی ریزی ساختار فکری خویش به بازنگری این طرح و تأثیری که بر بخش های مختلف فلسفه ی آنان خواهد داشت پرداخته و توجه خاصی را بدان مبذول دارند. کما این که چنین چیزی را می توان در آثار فلسفی علامه طباطبایی و شهید مطهری مشاهده نمود و یا به طور اشاره وار در برخی کتابها، مقالات و سخنرانی های متفکرین مسلمان کشورمان پیرامون فلسفه ی صدر ایدید. اما با وجود تمامی این موارد جای اثر و یا آثار منسجمی که به طور خاص به اثرات و نتایج اصالت وجود در فلسفه ی صدرایی بپردازد، خالی است. از این رو کار تحقیقی در این پایان نامه، بر این مبنا گذاشته شده است.

البته نباید این نکته ی مهم را از نظر دور داشت که بررسی تأثیر و نتیجه ی اصالت وجود در سراسر فلسفه ی صدرایی به طور کامل و مستوفاء چیزی نیست که بتوان در یک پایان نامه بدان پرداخت، لذا این حقیر نیز چنین ادعایی را نداشته و نخواهم داشت. آن چه که این تحقیق مختصر در صدد انجامش بوده، آن است که افق ها و زمینه های مناسب برای تحقیقات و پژوهش های مفصل تر بعدی را به پژوهشگران بنمایاند. چرا که هر یک از فصول یا بخش های آن به تنهایی به وسعت یک پایان نامه و یا حتی مفصل تر از آن می تواند مورد پژوهش و بررسی قرار گیرد.

روش تحقیق

مسائلی که این نوشتار به بررسی آن ها اختصاص داده شده :

- لوازم و تبعات اصالت وجود که صدر ا به آن پرداخته است.
 - لوازم و تبعات اصالت وجود که صدر ا به آنان توجهی نداشته و یا کمتر به آن ها پرداخته است.
 - تأثیرات اصالت وجود بر آرای فلسفی پس از ملاصدر ا
- فرضیاتی که برای حل مسائل پیشنهاد شده اند:
- اصالت وجود تأثیر مستقیم بر اغلب یا بلکه بر همه ی نظرات ابداعی ملاصدر ا داشته است.
 - بسیاری از مشکلات و مسائلی که در فلسفه ی اسلامی پیش از صدر ا وجود داشته است، با طرح

اصالت وجود، حل و رفع خواهد شد.

روش گردآوری اطلاعات: در این نوشتار، کتابخانه ای و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز، توصیفی و تحلیلی بوده است.

پیشینه ی مسأله

تعریف مفاهیم تخصصی در فصل اول پایان نامه آمده است.

پیش فرض ها و اصولی که صدق آن ها مفروض بوده و تحقیق با آن ها شروع شده :

پیش فرض عمده اصلی در این تحقیق آن است که باتوجه به بنیادی بودن اصل اصالت وجود در فلسفه ی صدرایی جایی را از فلسفه ی مختص به صدرا نمی توان یافت که بدون تأثیر از اصل اصالت وجود شکل گرفته باشد و بالاخص این تأثیر را می توان در این حوزه ها به وضوح دید :

- انسان شناسی صدرایی: در مبحث معرفت شناسی و علم و نفس

- جهان شناسی صدرایی: در مبحث حرکت جوهری

- خدا شناسی صدرایی: در مبحث توحید و شناخت ذات و صفات و افعال حق

- چگونگی رابطه میان خدا و انسان و جهان: در مبحث علت و معلول

در این رابطه لازم به ذکر است که یکی از دشواری های این کار تحقیقی نیز همین بوده است که استقصا و بررسی کامل تمام آثار و نتایج اصالت وجود در فلسفه ی صدرا کاری به وسعت بررسی و تبیین و تفسیر تمامی فلسفه ی صدرایی را می طلبد و از همین رو است که در قسمت اهمیت موضوع نیز متذکر شدم که این پایان نامه ادعای تبیین و تفسیر کامل و تام تمامی نتایج و تبعات اصالت وجود را ندارد.

سوابق و نتایج قابل استفاده ی پژوهش های که قبلاً در این زمینه انجام شده است:

همان گونه که در بخش اهمیّت موضوع بدان اشاره شد، در این زمینه تحقیقات و پژوهش هایی - البته به بخش صورت پراکنده - صورت گرفته است که اگر آن ها را به دو بخش مستقیم و غیرمستقیم تقسیم نمائیم، درمستقیم می توان به آثار شهید مطهری رجوع کرد که حجم قابل توجهی از این بخش به آثار وی

اختصاص دارند. ایشان در تدریس و یا بیان بسیاری از نظرات و آرای ملاصدرا به تأثیر مستقیم و یا غیرمستقیم اصالت وجود در آن نظریه‌ی فلسفی خاص اشاره نموده و حتی در بعضی موارد که خود صدرا نیز به تأثیر این اصل توجهی نداشته، نظرات اختصاصی خویش را با توجه به این اصل بیان کرده است.

علاوه بر این می‌توان اشاره‌های فهرست وار علامه طباطبایی در نه‌ایه الحکمه را در نظر گرفت که در بخش دوم از فصل دوم این نوشتار آورده شده و یا اثرات اصالت وجود در برخی از نظرات خاص ایشان مثل چگونگی ترکیب اتحادی ماده و صورت و یا بازگشت علوم حصولی به حضوری و ... را نام برد. استاد سید جلال الدین آشتیانی نیز در آثارشان از جمله هستی از نظر فلسفه و عرفان، شرح حال و آرای فلسفی ملاصدرا و تعلیقاتی که بر آثار صدرا نگاشته‌اند، نقش اصالت وجود را در بخش‌های مختلف فلسفه‌ی صدرایی مدنظر داشته‌اند.

مورد بعدی می‌تواند اشاره‌ی بسیار مختصر آقای جعفر سبحانی در کتاب «هستی‌شناسی در مکتب صدرالمتهلین» باشد. گذشته از این‌ها، در برخی از آثار منتشره در مجموعه مقالات همایش جهانی حکیم ملاصدرا و یا خردنامه‌ی صدرا نیز می‌توان اشاره‌های مستقیم و مختصری را یافت. به طور مثال: بخش کوچکی - در حدود ۳ یا ۴ صفحه - از مقاله‌ی «بحث تطبیقی درباره‌ی وجود از دیدگاه ابن سینا و ملاصدرا» نوشته‌ی رضا اکبریان در شماره‌ی ۱۸ خردنامه‌ی صدرا.

قسمت بسیار مختصری - در حدود ۲/۵ صفحه - از مقاله‌ی «ابتکارات فلسفی صدرالمتهلین» نوشته‌ی سید محمد انتظام در شماره‌ی ۱۲ خردنامه‌ی صدرا.

به علاوه‌ی این موارد به معدود آثار معاصرین که به صورت موردی به نتایج اصالت وجود پرداخته‌اند نیز برمی‌خوریم که به عنوان نمونه می‌توان مقاله‌ی «اصالت وجود و کلی طبیعی» نوشته‌ی سید محمود یوسف ثانی را نام برد.

بخش بعدی را می‌توان پژوهش‌های غیرمستقیم نامید. در این گروه از آثار می‌توان به بعضی از کتب، مقالات و سخنرانی‌هایی اشاره نمود که صاحب اثر به اصل اصالت وجود توجه داشته و در صد

بوده که موضوع مورد بررسی خود را کما بیش با آن هماهنگ ساخته و به تاثیرش در آن موضوع خاص بپردازد که از جمله ی آن ها می توان باز هم به برخی از مجموعه مقالات همایش جهانی حکیم ملاصدرا یا مقالات خردنامه ی صدرا اشاره کرد. از جمله، مقاله ی « معرفت شناسی و حکمت متعالیه » نوشته ی علی شیروانی و دیگر کتابها و مقالاتی از این دست.

اما گذشته از موارد مذکور، اثر منسجمی که اختصاصاً به آثار و تبعات و نتایج اصالت وجود پرداخته باشد، در دسترس نیست و این نتایج عموماً به صورت پراکنده در آثار خود صدرا - از جمله اسفار، شواهد و مشاعر - و یا شرح او آمده است و این خود یکی دیگر از دشواری های این کار تحقیقی به شمار می آید، چرا که در بسیاری از ابداعات و نوآوری های فلسفی صدرا، با وجود آن که تاثیر مستقیم اصالت وجود دیده می شود ولی نامی از این اصل برده نشده و یا آن که به چگونگی تاثیرش بر آن نوآوری خاص پرداخته نشده است.

تصویری از پایان نامه

این کار تحقیقی مشتمل بر شش فصل و هر فصل نیز شامل بخش ها و احیاناً زیر بخش های مربوطه است.

فصل اول : تحلیل مفهومی

این فصل با توجه به ضرورت تعریف و تحلیل مفاهیم مورد استفاده در کار، تهیه و تنظیم گردیده و صرفاً بر اساس جنبه ی معرفت شناسی بحث آورده شده و در ارتباط مستقیم با آثار و نتایج اصالت وجود نبوده، بلکه تنها به منزله ی پیش درآمدی است تا زمینه ی مطالب مورد بحث از روشنی و وضوح بیشتری برخوردار گردد. واژه های تخصصی به کار گرفته شده هم چون حقیقت وجود، مفهوم وجود، اشتراک معنوی وجود و تشکیک وجود، هم چنین ماهیت، اصالت و منظور از اصالت ماهیت و اصالت وجود، در این فصل توصیف و تشریح شده اند.

فصل دوم : احکام و شقوق اصالت وجود

در بخش اول اختصاصاً به توصیف وجود و اصالت وجود مورد نظر و اشاره ی خاص صدرا و جایگاه و اهمیت آن در فلسفه ی وی پرداخته شده و در بخش دوم برخی از فروع و نتایج و احکام اصالت وجود تقریباً به طور فهرست وار آورده شده است و به توضیح و ارتباط آن با دیگر مباحث پرداخته نشده است، زیرا از آن جایی که هر یک از این فروع، شقوق و احکام نسبتاً در ارتباط تنگاتنگ با دیگر فصول پایان نامه نیست، مناسب دیده شد تا به طور مستقل و بدون آن که به عنوان زیرمجموعه ی یک فصل پایان طرح گردند.

فصل سوم : علت و معلول

بخش اصلی و آن چه که مورد نظر ما در این تحقیق است در واقع از همین جا آغاز می گردد. علت و معلول یکی از حوزه های اصلی و شاید مهم ترین حوزه ی تفکر فلسفی را در بر می گیرد و از آن جایی که اصالت وجود نیز بنیادی ترین رکن فلسفه ی صدرا می محسوب می گردد، این فصل به اثرات و نتایج این اصل در زمینه ی مباحث علت و معلول می پردازد.

در این قسمت شاهد خواهیم بود که اصالت وجود چهره ی مبحث علت و معلول را در فلسفه آن چنان تغییر داده است که از درونی ترین لایه های مناسبات میان علت و معلول در فلسفه ی پیش از صدرا تا برون ترین آن ها، از این تغییر مصون نماندند. اساساً با پذیرش اصالت وجود، دیگر آن جدایی و انفکاک میان علت و معلول را که پیش تر از آن در فلسفه دیده می شد، نمی توان یافت، اما در عین حال خبری هم از معلولی که در برابر علت و مستقل از آن باشد، نیست.

یعنی در عین آن که با اصالت وجود به کمال سنخیت میان علت و معلول می رسیم، اما باز هم با اصالت وجود به جایی خواهیم رسید که برای معلول، جز وجودی رابط و غیرمستقل که عین فقر و نیاز است، نباید قائل بود.

اصالت وجود در این جا بر تمامی مباحث تحت قلمرو علت و معلول تأثیر مستقیم و بلاواسطه داشته است. مباحثی تحت عنوان نحوه ی ارتباط معلول با علت، جعل، وجود رابط و مستقل، اشراق و

تجلی ، مناط نیاز به علت و بقای معلول در سایه ی علت ، از این جمله اند . در این میان حتی مباحث ضرورت و امکان نیز تحت تأثیر اصالت وجود ، صورت دیگری به خود خواهند گرفت و عرصه ی تفکر و بحث و گفتگوی فلسفی در مورد امکان وجودی و وحدت و کثرت باز خواهد شد .

فصل چهارم : حرکت جوهری

در پرتو اصالت وجود و اعتباریت ماهیت ، بسیاری از نظریات پیشین در فلسفه جای خود را به نگرش های نوینی داد که خود این نگرش های نوین ، سر آغاز و گشاینده ی افق های وسیع دیگری بود که در برابر دیدگان فیلسوف رخ می نمود . یکی از این افق های گسترده نظرگاه حرکت جوهری است . فیلسوفی که با ذهن قالب گیری شده با اصالت ماهیت ، می نگرد ، از درک یا تفسیر و تبیین جهانی پویا و متحرک که هر یک از پدیده هایش از کوچک ترین ذرات گرفته تا بزرگ ترین کهکشان ها در حال پویا و متحرکند ، عاجز است . چرا که در نظر او حقیقت جهان ، مجموعه ای از حد و حدودها است که اگر پا از آن ها فراتر گذاشته شده و این قالب ها در هم شکسته شوند ، دیگر هیچ نخواهیم داشت .

اما از منظر اصالت وجود ، حقیقت ، چیزی جز هستی و وجود نیست و مفاهیم و ماهیاتی که از این هستی ها منتزع می گردند ، تنها عکس هایی از آن حقیقتند که توسط ذهن گرفته شده است .

در این فصل پس از مختصری بحث مقدماتی ، به اصالت وجود و نتایج حاصل از حرکت اشتدادی پرداخته شده است و به طوری که ملاحظه خواهد شد ، هیچ یک از این نتایج و لوازم آن منفک و جدای از اصل اصالت وجود قابل طرح و بررسی نخواهند بود . پس از آن به بیان نقش اصالت وجود در شکل گیری ، براهین اثبات ، تبیین و پاسخ به شبهات اصل حرکت جوهری پرداخته شده است . سپس به تأثیر اصالت وجود بر بخش های جانبی مبحث حرکت و قوه و فعل ، مانند ترکیب ماده و صورت ، جنس و فصل و کلیات خمس پرداخته شده و در ادامه نیز تشکیک تبعی ماهیت و تفسیر جدید از تجدد امثال و حدوث عالم در پرتو اصالت وجود طرح گردیده است و در انتها نیز مسئله ی نفس و تصویر و تبیین آن در فلسفه ی صدرای ، با الهام از اصالت وجود و حرکت جوهری آورده شده است .